

лежнасці. Па-трэцяе, праблема асобная: духоўны рост аўтара, ступень спасціжэння Бога. Літаратуразнаўца Н. Гардзіенка (2008) лічыць, што «духоўны верш па сваім рэлігійным змесце стаіць па-за імклівымі дробязямі рэчаіснасці». Асабна неабходна вылучыць паэтаў, якія жывуць унутры духоўнай традыцыі. Для іх творчасці характэрны рэгулярны ўдзел у літургіі ці імшы (у залежнасці ад канфесійнай прыналежнасці), духоўная практыка малітвы і споведзі.

Рыгор Барадулін – апошні, каму ў Беларусі надалі званне Народнага паэта. За жыццё ім было выдадзена 100 паэтычных зборнікаў, крытычных артыкулаў, эсэ, перакладаў. У 2005 г. выйшаў зборнік малітоўнай паэзіі «Ксты», які быў намінаваны на Нобелеўскую прэмію. У прадмове да кнігі ксёндз Ул. Завальнюк пранікнёна зазначыў: «Кожны чалавек звяртаецца да Бога. Адзін у думках, другі словамі малітвы просіць здароўя для дзіцяці альбо па-свойму вядзе размову з Усявышнім. Вельмі вялікая колькасць людзей просіць ласкі Божай у цяжкія хвіліны жыццёвага выпрабавання – моляцца хто як умее. Зусім няверуючага чалавека няма на ўсёй зямлі, а непрактыкуючых, апушчаных, загубленых духоўна – мноства. Звяртаюцца людзі да Бога на роднай мове, бывае, на чужой. На чужой мове моляцца многія людзі ў Беларусі – так склалася, і людзі невінаватыя. Госпад разумее і чуе ўсіх, нават думкі. “Ксты” – кніга вялікага беларускага паэта, народнага паэта Рыгора Барадуліна. Гэта ўзор духоўнай паэзіі. Паэт імкнецца наблізіцца да Усявышняга, паразважаць над пытаннямі вечнага і зямнога. Кожны чалавек рана ці позна задумваецца над імі. Але адказу няма. Бо гэта Таямніца». Філасофскія пошукі ў рэшце рэшт прывялі паэта да рэлігійна-хрысціянскіх высноў жыцця. У «Кстах» пераасэнсоўваюцца матывы з кнігі Эклезіяста, прытчаў Саламонавых і іншых тэкстаў Старога і Новага Запаветаў. Не дарэмна пачынаецца зборнік з раздзела «Ружанец». Ружанец – своеасаблівы спосаб малітвы на вяровіцы або пацерках. А першы верш у гэтым раздзеле – асноўная хрысціянская малітва ў пераўвасабленні Р. Барадуліна «Ойча наш»: «Ойча наш, што ў нябёсах, // Хай свяціцца Імя Твае // І ў зорах, і ў лёсах. // Хай прыйдзе Валадарства Твае, // Як спатоля, ...». Мы бачым, як знешняя традыцыйная форма спалучаецца з унутранай сутнасцю (рэфлексіяй пра трансцэндэнтнае), растварыўшыся ў светаўспрыманні паэта.

Д. А. Букаеў

ЖАНР ЯК ЭЛЕМЕНТ МАСТАЦКАГА ТВОРА ПРЫ ПЕРАКЛАДЗЕ

У сучаснай беларускай паэзіі сістэма жанраў не аказвае моцнага ўплыву на паэтаў, але мноства з іх у сваёй творчасці звяртаюцца да жанру як формы арганізацыі тэксту лірычных твораў. Таму паўстае пытанне аб магчымасці захавання тых асаблівасцей і абмежаванняў, якія накладваюцца на твор, у яго перакладах на іншыя мовы.

Паспрабуем паказаць асаблівасці перадачы жанравых характарыстык на прыкладзе верша Андрэя Хадановіча «Пасьямова» і яго перакладу на

нямецкую мову. Гэты верш цікавы ў першую чаргу тым, што ён напісаны ў жанры санета, што прадугледжвае пэўныя патрабаванні да яго архітэктонікі. Першая і найбольш відавочная асаблівасць – колькасць радкоў і іх падзел на строфы. Радкоў у санеце заўсёды чатырнаццаць, і яны дзеляцца на два чатырохрадкоўя і два трохрадкоўя (класічны італьянскі санет) альбо тры чатырохрадкоўя і адно двухрадкоўе (англійскі санет). У традыцыйным санеце назіраецца чаргаванне мужчынскіх і жаночых рыфм у строфах, пры гэтым усе рыфмы павінны быць дакладнымі. Прасочым, ці выконваюць аўтар і яго перакладчык Антрэ Бём гэтыя патрабаванні. Пачнём з першай страфы:

Ты занураўся ў сене, нібы ў Сене,
з цыганскаю красуняю Кармэн,
ёй недарэчна дорачы насеньне
й нічога не жадаючы ўзамен.

Du bist in die Spreu geschlüpft, als wäre es die
Spreu,
von der Schönheit Carmens eingefangen,
Du schenktest ihr ganz sinnlos Samen,
ohne Gegenleistung zu verlangen.

У арыгінале мы назіраем форму рыфмы, характэрную для класічнага санета, якая ідзе па схеме АВАВ, пры гэтым першы і трэці радкі заканчваюцца жаночай рыфмай, другі і чацвёрты – мужчынскай. Усе рыфмы дакладныя. У перакладзе мы не назіраем такую ж рыфму. Па-першае, бачна, што рыфмуюцца толькі другі і чацвёрты радкі, а першы і трэці не заканчваюцца рыфмай. Прычынай у гэтым выпадку служыць той факт, што сугучнасць слова *сена* і назва ракі *Сена* ў нямецкай мове не можа быць перададзена, бо наталагічныя лексемны пішуцца па-нямецку як *das Heu* і *die Seine*. Перакладчык вырашыў захаваць гэтую гульню слоў і падабраў сугучныя словы ў нямецкай мове – *die Spreu* ‘мякіна’ і *die Spree* ‘рака Шпрэе’. Але пры гэтым губляецца не толькі канцавая рыфма, але і карціна вышак, дзе лірычны герой «занураецца ў сене». Але і рыфма ў другім і чацвёртым радках таксама не адпавядае крытэрыям традыцыйнага санета, бо створана дзякуючы канчаткам нямецкіх дзеясловаў. Таму, нягледзячы на ўжыванне рыфмы ў першай страфе верша, прыходзіцца адзначыць, што яна не адпавядае тым жа крытэрыям, што і рыфма ў арыгінале.

У другой страфе мы таксама назіраем падобную карціну:

Пара збіраць плады, цяжар асеньні
узважаць, ды марнее твой бязьмен.
А ты ўсё прагнеш боўтацца ў басэйне
й мяркуеш, што дагэтуль супэрмэн.

Es ist Zeit Früchte zu ernten, zu wiegen
des Herbstes Schwere, deine Wiege liegt
unnütz herum.
Du aber strebst danach, im Schwimmbecken
zu liegen,
dass du ein Superman bist, ist vielleicht ein
Irrtum.

Як і ў першай страфе, тут мы назіраем чаргаванне рыфмы па схеме АВАВ. У перакладзе мы бачым рыфму толькі ў другім і чацвёртым радках, але пры гэтым рыфму мы можам назіраць толькі ў тым выпадку, калі перанясём націск у слове *Irrtum* з першага на апошні склад. Але нават у гэтым

выпадку рыфма не будзе дакладнай, і перанос націска не з'яўляецца чымсьці відавочным, што стварае пэўныя складанасці ўспрыняцця для чытача перакладу.

Трэцяя страфа таксама мае даволі значныя адступленні ад арыгінальнага тэксту:

Ты б мог сягнуць вышэй за піраміды,
але ў кампутары Семіраміды
твой сад завіс яшчэ ў палажліт.

Du könntest emporschwingen hinaus über
Samos,
aber im Computer vom Koloss von Rhodos
stürzt du immer ab und bist entzückt

Найбольш відавочнае адрозненне – у арыгінале мы маем піраміды старажытнага Егіпта і вавілонскія сады Семіраміды, у той час як пераклад малое нам карціну старажытнай Грэцыі – востраў Самас і Калос Радоскі. Прычынай такой змены служыць жаданне захаваць рыфму, бо ў нямецкай мове імя вавілонскай царыцы Семіраміды пішаца як *Semiramis*, што не дазваляе стварыць рыфму са словам *піраміды*. Тым больш што ў нямецкамоўным прасторы вісячыя сады Семіраміды ніяк не звязаныя з ёй і называюцца вісячымі садамі Вавілона (*Die hängenden Gärten von Babylon*). Але гэтая змена ўносіць іншы акцэнт, яна пераносіць нас з карціны фізічнага скачка над пірамідамі да метафарычнага палёту разуму, што таксама падкрэсліваецца нямецкім дзеясловам *abschtürzen*, які выкарыстоўваецца ў тых жа абставінах, што і беларускі дзеяслоў *завіснуць*, але адсылае нас таксама да палёту Ікара з міфаў старажытнай Грэцыі.

Апошняя страфа таксама адрозніваецца ад арыгінала:

Гадуючы жыгучку і дзядоўнік,
чакаеш, покуль зьявіцца садоўнік,
які націсьне «ctrl»-«alt»-«delete».

Du züchtest Disteln und Brennesseln und
wartest,
bis endlich der Gärtner erscheint im Garten,
dass er auf die Tasten “ctrl”, “alt”, “delete”
drückt.

Па-першае, на змену дакладнай рыфме першых дзвух радкоў арыгінала прыходзіць недакладная рыфма ў нямецкім перакладзе. Па-другое, трэцяя радкі трэцяй і чацвёртай страфы рыфмуюцца паміж сабой, і ў выніку апошнія строфы маюць наступны рыфмічны малюнак – ААС ВВС. У перакладзе мы таксама бачым такі малюнак, але калі у арыгінале рыфмы дакладныя, то ў перакладзе яны недакладныя, і ў апошніх радках рыфма створана дзякуючы дзеясловам, што не супярэчыць паэтычнай традыцыі, але разглядаецца як больш нізкі ўзровень рыфмы.

Нягледзячы на адсутнасць шматлікіх жанравых асаблівасцей у перакладзе, мы маем санет, бо найбольш відавочная і галоўная яго асаблівасць – чатырнаццаць радкоў – захавана перакладчыкам, і мы можам казаць пра адэкватны ў жанравым сэнсе пераклад. Астатнія характарыстыкі санета захаваць не ўдалося, але яны займаюць больш нізкую ступень жанравых патрабаванняў. Перакладчык вырашыў захаваць у першую чаргу змест і толькі потым такі фармальны аспект твора як рыфма.